

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almenyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

**Særtryk af
Nordisk administrativt
Tidsskrift.**

HOLBERG SOM JURIST OG EMBEDSMAND*).

Af Retspræsident **Kai Hammerich**.

Den Berømmelse, der omgiver Holbergs Navn i vore Dage, er unægteligt ikke hentet fra hans Indsats som Jurist. Sit videnskabelige Navn har han nærmest bevaret som Historiker, og sin Popularitet har han hentet som Komedieforfatter og Satiriker. Dette er ubestrideligt, men paa den anden Side er det en Kendsgerning, at Holberg ogsaa har præsteret noget som Jurist. Han er Forfatter af forskellige juridiske Skrifter, og han var gennem mange Aar i praktisk Virksomhed som Embedsmand baade paa det dømmende og det administrative Omraade. Holberg gjorde selv Paastand paa at regnes for Jurist, og hans Samtid indrømmede ham ogsaa denne Plads. Det var en af de mange Faser i hans ualmindelig alsidige Begavelse. Derfor er der Grund til, nu da man paa saa mange Maader fejrer den store Skribent, ogsaa at søge at belyse denne Side af hans Liv og Personlighed.

Siden det altsaa er et Faktum, at Holberg baade har været juridisk Forfatter og juridisk Praktikant, er det naturligt at begynde med at spørge om, hvorfra han har hentet sin Uddannelse. I de ydre Rammer af hans Liv er der ikke noget som helst, der peger i den Retning. Som bekendt var Gangen i hans Løbebane i store Træk følgende: 1704 tog han teologisk Attestats her ved Universitetet, 1714 blev han ekstraordinær Professor, det vil sige Professor uden Gage og uden Lærefag. Begge Dele fik han i 1717, da han blev

*) Foredrag holdt i Det nordiske administrative Forbunds danske Afdeling i Anledning af 250 Aarsdagen for Holbergs Fødsel.

Professor i Metafysik. 1720 skiftede han Fag og blev Professor Eloquentiæ, det vil nærmest sige Lærer i klassisk Sprog og Litteratur. 1730 blev han Professor i Historie, som var det Fag, han mest ønskede sig. 1737 blev han Universitetets Rentemester eller Kvæstor og blev fritaget for sin videnskabelige Gerning ved Universitetet. Det er omtrent paa denne Tid, han begynder at skabe sin store Formue, og han ender derefter sine Dage som Godsejer og Baron.

I alt dette er der i og for sig intet, der antyder en juridisk Karrière, og sikkert er det, at de Kundskaber, Holberg havde paa det juridiske Omraade, har han ikke hentet sig her ved Københavns Universitet, og kunde iøvrigt ikke gøre det, saadan som Forholdene den Gang var. Heller ikke kan man sige, at han har uddannet sig som Jurist ved fremmede Universiteter, hvis man derved forstaar, at han skulde have været indskrevet som studerende og have fulgt bestemte Lærere. Han fortæller vel hist og her om de Forelæsninger, han har fulgt i Udlandet, men altid med en vis satirisk Overbærenhed, og baade dette og mange andre Ting tyder paa, at det ikke er Professorernes Forelæsninger, som har gjort den unge Holberg til en lærd Mand. Derimod er det hævet over enhver Tvivl, at hans mange og lange Udenlandsrejser i høj Grad har befordret hans juridiske Lærdom ved at sætte ham i Forbindelse med bekendte Retslærde i Udlandet og gøre ham fortrolig med den nye udenlandske Litteratur, som han derefter studerede paa Bibliotekerne eller hjemme hos sig selv.

Den første Universitetsby, Holberg besøgte, var Oxford. Her tjente han Brødet ved sine Sprogkundskaber og sin Fløjte og blev efter eget Sigende Byens navnkundigste Musik- og Sproglærer. Men hvad han véd at berette om sine Studier er kun meget lidt, undtagen netop det, at han kom hyppigt paa det Bodleyanske Bibliotek, hvor hans Navn den Dag i Dag findes i Fremmedbogen. En Del mere hører man derimod om hans juridiske Studier paa den følgende Rejse, der bl. a. gik til Halle og Leipzig. I Halle træffer han den store tyske Retslærde Chr. Thomasius, som særligt docerede Naturret. At Thomasius' Skrifter har haft en stor Indflydelse paa Holbergs Produktion, har man Holbergs egen Attest for, men at han ligefrem skulde have gaaet i Lære hos Thomasius personlig og studeret hos ham, er der ikke noget, der tyder paa. Han siger derom i sit Levnedsbrev intet andet end, at han besøgte den vidtberømte Thomasius »i hvis

Studerekammer jeg dog kun fandt liden Trøst, thi han talte kun om Vejrets Ustadighed og andre ligegyldige Ting, saasom han maaske ikke ansaa det Umagen værd at holde lærde Discourser med en Lærling«.

Siden gik Rejserne til Paris, hvor Holberg var flere Gange og lang Tid ad Gangen. Han nævner udtrykkeligt, at han i Paris havde sin flittige Gang paa det juridiske Bibliotek, »som ligger bekvemt i Byens Midte«, hvilket antagelig sigter til det Bibliotek, der er knyttet til *École de Droit*; i hvert Fald boede Holberg i det Kvarter af Byen. De franske Professorer og deres Forelæsninger omtaler han ikke, men fortæller at han, mens han var i Paris, studerede det praktiske Retsliv ved at følge Forhandlingerne i *Palais de Justice*, hvoraf han har givet en Skildring i sit første Levnedsbrev.

Efter alt, hvad man saaledes ved om Holbergs Studier, maa man antage, at det ikke er direkte fra Universiteterne eller Auditorierne, han har hentet sin juridiske Viden, men mest fra Bibliotekerne, gennem Bøger og ved Selvstudium. Som Jurist var Holberg Autodidakt. Men det samme kan siges om alle andre Jurister her i Landet paa hans Tid ogsaa om dem, der sad som Professorer i Faget. Hvis man f. Eks. sammenligner Holberg med hans Samtidige og Antagonist Andreas Hojer, som nu gerne kaldes »den danske Lovkyndigheds Fader«, vil man se, at Hojer ikke var Jurist i nogensomhelst anden Forstand end Holberg. Hojer havde oprindeligt studeret Medicin og kastede sig derefter ligesom Holberg over historiske Studier og beklædte i mange Aar Posten som kgl. Historiograf. Først paa et senere Stadium af sit Liv førtes han ind paa den juridiske Bane, som han afsluttede som Professor. Men at det blev Hojer, som fik Professoratet i Jura, medens Holberg blev Professor i Metafysik, beroede nærmest paa en Tilfældighed, der ligesaavel kunde have givet det omvendte Udfald. Dengang blev Professoraterne ikke besat efter bestemte fagvidenskabelige Linier. Deres Rammer var meget lidt faste, og Udnævnelserne beherskedes af et Optionssystem, saaledes at de Ældste kunde vælge først ved Embedsledighed, medens den Yngre maatte tage, hvad der tilfældig tilbød sig. Det var f. Eks. af den Grund, at Holberg blev Professor i Metafysik, idet der ikke fandtes andre »hvem man kunde faa Professoratet praktet paa«, for at bruge hans egen Vending. Hvis Holberg i belejlig Stund havde haft Optionsret, vilde han mulig-

vis have valgt sig et Professorat i Jura. Visse Faser i hans Forfatterskab kunde tyde paa, at han paa et givet Tidspunkt i sit Liv har sigtet mod et saadant Maal.

Hvorom alting er, for en dansk Jurist, der vilde uddanne sig teoretisk og videnskabeligt, var der dengang ingen anden Vej end Selvstudium og Fordybelse i Udlandets Litteratur. Og Holbergs juridiske Belæsthed har været meget omfattende. Man kan forbavses ved at se den centrale Plads, som juridisk Læsning efter hans eget Sigende indtog i hans Studeringer. Et Sted taler han om at læse Bøger og erklærer, at han kun læser gode Bøger. Naar man paa den Tid kun vilde læse, hvad der var godt, gik det ligesom nu til Dags: Produktionen holder ikke Trit med Appetiten, man maa læse de samme gode Bøger om igen. Dette gjorde ogsaa Holberg, og da han her skal nævne, hvilke Forfattere der var hans stadige Læsning, vilde man maaske tænke sig, at det blev Molière eller Plautus, en Filosof eller en Historiker. Nej, det eneste Skrift, han nævner som Eksempel paa sin bedste Læsning, er et juridisk Skrift. Det er Hugo Grotius' saakaldte Folkeret: *De jure belli et pacis*, og om denne Bog udtaler Holberg sig med en Varme og med et Ordvalg, der er meget sjældent hos ham. Han siger, at det er en sublim Fremstilling, hver Sætning er en Læresætning, hver Læresætning et Orakelsprog; det er et Værk, som vil holde sig i al Evighed.

Siden Holberg var en saa flittig Dyrker af den juridiske Litteratur, og da Skribenten sad ham i Fingrene, er der ikke noget mærkeligt i, at han ogsaa blev juridisk Forfatter. Det første Skrift, han udgav af denne Art, var »*Natur- og Folkeretten*«, som udkom i 1715 eller 1716, helt sikkert kan man ikke bestemme Trykkeaaret. Om Kilderne til dette Værk behøver man ikke at lede længe, da Holberg selv erklærer, at det er fremstillet efter Grotius, Pufendorf og Thomasius, »thi disse tre har bestandig været mine Vejledere«.

Naturetten var den Gang den store Mode, og dens fornemste Repræsentanter var netop de to tyske Jurister Pufendorf og Thomasius. Nu til Dags er man vistnok tilbøjelig til at anse Naturetten for et fantastisk System, der var hentet ned fra Skyerne af naive Stuelærde, men dette er i høj Grad uretfærdigt. Man kan maaske ikke nægte, at Systemet i Tidens Løb udartede til tom Spekulation, men saadan som dette Studium oprindeligt var planlagt og blev doceret, var det aldeles ikke Fantasteri. Tværtimod var det en kritisk

Metode, Juristerne her indførte. De vendte nærmest deres Kritik mod Teologien. Teologerne havde den Gang forpagtet Retsbegreberne og Retsordenen og vilde forklare dem som guddommelige Institutioner. Staten og dens Organer paastodes indsat af Gud, Ejendomsretten var stiftet af Gud, Arveretten ligesaa, Ægteskaber blev naturligvis den Gang ligesom nu stiftet i Himlen o. s. fr. Mod dette var det, Naturrettens Jurister vendte sig, idet de hævdede, at Lov og Ret var Menneskeværk, skabt for at tjene et Samfundsformaal, og at det var Juristernes Opgave at sætte Retsbegreberne og Retsreglerne under Debat og vurdere dem efter deres Evne til at løse de Formaal i Staten, som de var sat til at tjene. Denne kritiske Metode søgte Naturretten at uddybe dels ved skarpe, præcise Bestemmelser af de juridiske Begreber dels ved en frugtbar komparativ Metode, idet man stillede forskellige Tidens eller forskellige Landes Lovgivning op mod hinanden til Sammenligning.

Det var netop denne kritisk-sammenlignende Metode, som tiltalte Holbergs Hjerter, og som i høj Grad laa for hans Pen, saa han besluttede sig til at omplante Systemet herhjemme. Paa dette Omraade som paa saa mange andre har Holberg haft den Fortjeneste, at han fungerede som en Mellemand, der bragte den danske Læseverden i Kontakt med de nye Strømninger, som fremkom i Udlandet. Hans Naturret giver en systematisk Fremstilling af Retssystemet som Helhed eller dog af dets vigtigste Afsnit. Først behandles Statsforfatning, derefter den borgerlige Ret, Processen og Dele af Strafferetten, alt illustreret med Eksempler, bl. a. hentet fra danske Love. Dette at Bogen tilstræbte at give en sammenhængende Fremstilling af et System, og at den var skrevet paa Dansk, var paa den Tid noget fuldkommen nyt og uset herhjemme, og derved forklares den store Udbredelse, Skriftet efterhaanden vandt. Til at begynde med var det temmelig upaaagtet, men efter 1734, da Naturret blev indført som Lærefag ved Universitetet, blev Bogen meget ivrigt efterspurgt. Den naaede 6 Oplag og blev oversat til Tysk og Svensk. Bogen var, hvad vi ved fra Datidens Overlevering, ganske overordentlig udbredt og benyttedes af de Studerende som en Introduktion til Retsstudiet, omtrent som unge Jurister nutildags læser Munch-Petersens Borgerlige Ret. Saa langt ned i Tiden som henimod 1780 kan man endnu i Eksamensansøgninger fra Jurister finde dette Skrift paaberaabt som Studiekilde, og man vil saaledes

se, at Holberg har været Forfatter af en juridisk Lærebog, som i ca. 50 Aar har været et af de mest udbredte Hjælpemidler for det juridiske Studium her i Landet.

Natur- og Folkeretten er et helt anseligt lille Værk, der fylder en 4—500 Sider. Til Gengæld er det næste juridiske Skrift, Holberg udsendte, saa meget kortere. Det fremkom 1719 og er en latinsk Afhandling om Ægteskab mellem nærbeslægtede (Ægteskab i de forbudte Grader). Det fylder kun ca. 20 Sider, men prydes af en lang latinsk Titel: *Dissertatio Juridica de Nuptiis Propinquorum in linea recta jure naturali prohibitis*. Dette er et Stridsskrift rettet mod Juristen Andreas Hojer. Som man maaske erindrer, bestod der et meget heftigt Uvenskab mellem Holberg og Hojer. Det havde sin Oprindelse fra, at Hojer havde kritiseret Holberg som Historiker, hvilket Holberg havde besvaret med et skarpt Modskrift under Pseudonymet Poul Rytter. Deraf udviklede sig et Fjendskab, som varede hele Livet og kan siges at være fortsat ud over Graven, for saa vidt som Holberg ogsaa efter Hojers Død har sagt ubehagelige Ting om hans Minde. Naar Holberg udsendte sit nye Stridsskrift *De nuptiis propinquorum* var Anledningen den, at Hojer nu var kommet i en ubehagelig Situation. Han havde selv skrevet om Ægteskabet ud fra Naturretten og bl. a. hævdet, at de mange gældende Regler om Slægtskab som Hindring for Ægteskab var mere vilkaarlige end naturlige, og i sin Iver for at bevise dette, kastede han sig ud i Paradokser og docerede, at f. Eks. Ægteskab mellem Forældre og Børn eller mellem Søsken indbyrdes ifølge Naturrettens Regler i og for sig ikke kunde forkastes. Herved vakte han overalt i Læseverdenen, baade hos Lærde og hos Publikum, en voldsom Indignation; man fandt det uhørt, at man i et rettroende lutheransk Land skulde taale saadanne Læresætninger, der syntes hentede direkte fra Sodoma og Gomorrha. Kongen greb ind og befalede Hojer at revidere sit Skrift, og Hojer udtalte, at han vilde tilbagekalde sine Paa-stande, hvis han ved Disputats blev overbevist om deres Uholdbarhed.

Muligvis er det denne Ytring, som har givet Holberg Anledning til at udsende sit lille Skrift, der har Form af en Disputats. Holberg har ikke sat sit eget Navn paa Skriftet, men skjuler sig under Navnet Ole Pedersen fra Norge (Olaus Petri Norwegus), hvilket vistnok er et frit opfundet Pseudonym. Derimod figurerer paa Titelbladet ogsaa et andet Navn, nemlig en vis Petrus Albinus (Peter

Hvid), under hvis Præsidium Disputatsen siges at foregaa. Denne Peter Hvid var en virkelig Person, hvis slette Rygte var notorisk indenfor akademiske Kredse. Han havde været Præst, men mistet Kjole og Krave paa Grund af en eller anden mislig Affære og sad senere længe fængslet for Bedrageri. Men betegnende for Datidens Retsvæsen er det, at da han slap ud af dette Fængsel, fik han Bevilning til som Prokurator at møde for Højesteret, hvor han agerede i mange Aar og gjorde sig berygtet ved sit Lovtrækkeri. Ved at anføre denne ildeberygtede Person som den, under hvis Præsidium Disputatsen foregaa, mente Holberg, at han bedst kunde behandle Hojer en canaille.

Afhandlingen er først og fremmest en voldsom personlig Polemik mod Hojer, fyldt med Ukvemsord og grov Satire, hvorfor den plejer at blive rubriceret under Holbergs »skjemtsomme« Skrifter. Alligevel kan man ikke helt frakende Skriftet Karakter af en juridisk Argumentation. Holberg søger ud fra Naturrettens Læresætninger at belyse Forholdet mellem Slægtskab og Ægteskab for at gendrive Hojer og bevise, at hans Paastande svæver i Luften, og dette sker ikke blot for at drive Løjer og Skæmt, men fremtræder som et Standpunkt der tages til et juridisk Problem. Saaledes synes Holberg ogsaa selv at have opfattet det og følt sig bundet derved senere hen i Livet. Mange Aar efter, da Holberg sad i Konsistorium, fik han til Erklæring en Ansøgning fra en Bonde, der vilde have Tilladelse til at gifte sig med et Kvindemenneske, han langt ude var besvogret med. De fleste andre i Konsistorium var stemt for Dispensationen og vilde anbefale Andragendet, selv Sjællands Biskop var ikke uvillig. Men Holberg erindrede sig sin Afhandling »De Nuptiis Propinquorum« og nægtede at give sin Anbefaling og saaledes fravige sit eget juridiske Forfatterskab.

Efter 1719 kommer en Tid, hvor Holbergs Pen var beskæftiget i ganske andre Sfærer end den juridiske. Det var den Periode, hvor han navnlig var frugtbar som Digter; da fremkommer det første Sæt af hans Komedier, altsaa næsten 30 Stykker, og ogsaa »Peder Paars« er blevet til i dette Tidsafsnit. Det er først i 1729, at han igen lader høre fra sig som Jurist, denne Gang i sit store Værk: »*Danmarks og Norges Beskrivelse*« eller, som det senere blev kaldt, »*Danmarks og Norges verdslige Stat*«. Det er ikke saaledes, at dette som Helhed er et juridisk Skrift; det behandler f. Eks. Geografi, Økonomi, Historie, Statistik og meget andet, men visse Par-

tier af det er udelukkende eller overvejende af juridisk Karakter. Der er saaledes et retshistorisk Afsnit, hvor han giver en Udsigt over den danske Lovhistorie, i og for sig kun et beskedent og ingenlunde fejlfrit Bidrag, men alligevel ikke til at trække paa Skuldrene af, naar det bedømmes ud fra den Tids Forudsætninger, hvorved man maa huske, at det er skrevet inden Kofod Ancher endnu havde grundlagt sin Videnskab. Dog taler meget for, at denne Oversigt over Retshistorien ikke er noget selvstændigt Arbejde fra Holbergs Haand, men snarere en Tilrettelæggelse eller Fordanskning af et latinsk Skrift, der var forfattet af en Embedsmand i Norge, Christian Stub, som havde studeret her ved Universitetet i sin Ungdom. I hvert Fald paastaar Stub, at det forholder sig saaledes og angriber Holberg heftigt for dette Laan, og ogsaa andre udtaler sig i samme Retning.

Dernæst indeholder »Verdslige Stat« et selvstændigt Kapitel med en kortfattet Fremstilling af den danske Procesordning. Men hvad der dog har størst juridisk Interesse i Værket, er de Afsnit, der handler om Statsforvaltningen og Statsforfatningen. I et udførlig gennemarbejdet Kapitel belyser Holberg saavel Kollegialstyret som det lokale Styre i Riget, Amternes og Københavns Styre, ikke blot ved en tom Opregning af Navne og Kontorer, men ved en fyldig Fremstilling af disse Institutioners Oprindelse og Udvikling, deres Organisation og Competence. Som første Forsøg herhjemme er denne Fremstilling naturligvis kun ufuldkommen, men paa den anden Side var den ogsaa det første Forsøg, som ikke hidtil havde noget Sidestykke, og paa dette Punkt har Holberg den Fortjeneste at have brudt en Bane, som først længe efter hans Tid, helt op imod det 19. Aarhundrede blev fortsat af andre.

Hvad Holberg saavel i samme Værk som navnlig i »Naturretten« har skrevet om Statsforfatningen, er det vel værd at fremhæve, idet han her var Foregangsmand for nye Strømninger, som det den Gang var dristigt at lede ind, fordi de rørte ved det traditionelle Grundlag for Monarkiet og Enevælden. Før Holbergs Tid, ved sin Indførelse her i Landet vaagede Enevælden strengt over Dogmet om Kongedømmet af Guds Naade, hvilket egentlig ikke var en statsretlig Lære, men snarere en statsteologisk Lære, som hvilede paa den ortodoks-lutheranske Doktrin, der opfattede Kongedømmet som et Laan eller rettere et Len fra Gud: Guds Statsholderskab her paa Jorden. Dette Dogme holdt Enevælden længe strengt paa og

vilde ikke tillade, at andre Anskuelse kom frem. Naturrettens Tilhængere derimod vendte sig stærkt kritisk mod denne teologiske Lære og hævdede i Modsætning dertil en Teori, der opfattede Kongemagten ikke som et Mandat fra Gud, men som et Mandat fra Nationen, skabt ved menneskelig Organisation ligesom enhver anden Samfundsmagt og Institution. Men en saadan kættersk Teori om Kongemagten som en af Folket overdraget Myndighed kunde Enevælden herhjemme længe ikke tilstede. Dette gav sig et grelt Udslag paa Christian den Femtes Tid. Den københavnske Hofpræst Masius var i sine Skrifter kommet ind paa en Diskussion om Kongemagten af Guds Naade, som han opfattede efter den gængse lutherske Ortodoksi og skildrede omtrent som om at Christian den Femtes Enevoldsmagt var en direkte Arv af det Mandat, som Adam i sin Tid havde modtaget af Vorherre i Paradiset, da han blev indsat som Herre over al Skabningen. Masius blev nu skarpt imødegaaet af den store tyske Retslærde Thomasius, der med stor Haan spottede Masius' Teorier og derimod opstillede Naturrettens Grundsætninger, deriblandt Læren om Kongedømmet som et Mandat fra Nationen og ikke fra Gud. Men da dette Modskrift af Thomasius kom her til Landet, befalede Christian den Femte, at det skulde konfiskeres, og det blev offentlig brændt af Bøddelen paa Gammel Torv.

Dette skete i Holbergs Barndom. Da Holberg selv omtrent 25 Aar efter i sin Natur- og Folkeret begynder at behandle Statsforfatning og Statsret, følger han i det væsentlige Thomasius' Skole og opstiller klart Grundsætningen om Kongedømmet som et Mandat fra Nationen, idet han indleder sin Fremstilling med at sige, at intet lovligt Herredømme kan indstiftes her paa Jorden uden i Kraft af Undersaatternes Samtykke. Dette var temmelig nøje det samme, som Bøddelen havde faaet Besked paa at brænde en Menneskealder i Forvejen, og det var dristigt vovet af Holberg at udtale det. Dog slap han uskadt fra sit Forsøg. Dertil bidrog det navnlig, at Enevælden i den mellemliggende Tid var kommet til at sidde saa meget fastere i Sadelen, at den nu kunde tillade sig den Liberalitet at lade Problemet blive sat under Debat. Men meget bidrog ogsaa den Omstændighed, at Holberg ikke nøjedes med platonisk at sætte Problemet under Debat, men ogsaa løste det til Enevældens fuldkomne Tilfredshed. Thi han optræder baade i Naturretten i »Verdslig Stat« og i andre Skrifter som en overbevist Advokat for Enevældens Fortræffelighed. Ligesom mange andre Naturretslærere de-

fenderede han Enevælden i Sammenligning med andre Forfatningsformer, og han forsømte ikke at tilføje, at her i Danmark havde Monarkiet fundet sin skønneste Skikkelse og sin mest fuldkomne juridiske Udformning i Kraft af Kongelovens Artikler. Men som Forkynder af Naturretens Lære har Holberg dog Æren af at være den første herhjemme, som har trukket Statsretten fra Himlen ned paa Jorden og forsøgt at underkaste den en mere positiv Erkendelse.

Hvad Holberg efter »Verdslig Stat« har skrevet af juridiske Arbejder, er kun Lejlighedsskrifter, som indeholdes dels i hans Epistler, dels i forskellige Smaaafhandlinger. Mest bekendt er de *fire Breve*, han har skrevet om *Montesquieus Værk »Lovenes Aand«*. Da Montesquieu tonede frem paa Europas videnskabelige Himmel, fængslede han straks Holbergs Interesse, og Holberg gjorde hans Værk til Genstand for en kritisk Diskussion gennem en Række Epistler, som han senere har arbejdet sammen til en selvstændig Afhandling og udgivet paa fransk.

Foruden i dette, det mest udførlige af hans Lejlighedsarbejder, vil man navnlig i hans Epistler finde en Mængde Undersøgelser og Redegørelser, som viser Holbergs store Fortrolighed og Kendskab til Retsvæsen og Embedsvæsen og som gennem sunde og træffende Domme udtrykker hans Erfaringer paa dette Omraade. Ikke uden Interesse er Holbergs Bemærkninger om det juridiske Studium, som han slaar til Lyd for at fremme. Han erklærer, at som Forholdene nu er her i Landet, finder man for 100 Teologer næppe een Jurist eller Mediciner, og derfor er det paa Tide at foretage en Reformation af Universitetet, ligesom man har reformeret Kirken. Vi trænger til en akademisk Luther, siger han, som kan rense ud i den skolastiske Lærdom og drive paa de Studier, som er nyttige for Staten, og som gør Menneskene klogere.

Om sig selv som Jurist har Holberg et Steds sagt: Paa Lovkyndighed har jeg anvendt saa megen Tid, at jeg i visse Maader kan regnes blandt Juristerne. Det er Teorien, jeg har tilegnet mig, men Praksis fattes. Denne Ytring om manglende Øvelse maa vistnok forstaas som et varieret Udtryk for, hvad Holberg andetsteds kalder sin »uovervindelige Afsky for Rettergang«. Sikkert er det i alle Fald, at hans Embedsbane efterhaanden bragte ham i saa livlig Kontakt med Retslivet, at han, endog mod sit Ønske, kunde have Ret til at føle sig som praktisk Jurist. Dermed sigtes naturligvis

ikke til hans Gerning som Professor ved Universitetet, men til visse andre Poster, som fulgte med Professoratet.

Da Holberg avancerede til at faa Sæde i Konsistorium, blev han dermed Assessor i Konsistoriums Domstol. Konsistorium var den Gang en Forgrening af Domsmagten. Ligesom de fleste andre Institutioner af Betydning havde ogsaa Universitetet sin egen Juris-

Konsistorium fungerende som Tamperret 1754.

diktion, og Konsistorium var dets Domstol. Det havde Domsmagten over alle Akademikere, d. v. s. alle, der var indskrevet som Studerende, samt Professorerne og lærde Mænd med Bopæl i København; desuden over Universitets Betjente, hvorunder efterhaanden ogsaa inddroges Universitetets faste Leverandører og Bønder. Konsistorium udøvede sin Jurisdiktion i alle Slags Sager, baade borgerlige Sager og Straffesager, Drabssager alene undtaget. Desuden havde Konsistorium den vigtige Opgave at fungere som Tamperret for hele Sjællands Stift og dømte som saadan i de Ægteskabssager, der forefaldt i Stiftet, hvilket foregik under Amtmandens Præsidium. I sin Egenskab af Domstol var Konsistorium udrustet med et Fæng-

sel, der fandtes i Konsistoriums Gaard, d. v. s. den lille Bygning, der endnu ligger i Hjørnet af Universitetsgaarden, i hvis Kælder der var indrettet to Fængselsrum, et for Studenter, et andet for Universitetets Bønder.

I denne Domstol indtager Holberg første Gang sit Sæde i 1721 og indleder dermed et juridisk Kald, som fulgte ham i en Menneskealder. Af Domstolens og de enkelte Medlemmers Virksomhed kan man danne sig et Indtryk gennem de Protokoller, som endnu er opbevaret, i hvert Tilfælde for den Tid da Holberg var Medlem af Retten. Der førtes to Sæt Protokoller, en for Tamperretten og en for den akademiske Ret. Af Dommene og de Voteringer, som er indført i Protokollen vil det ses, at disse lærde Mænd ikke sjældent kom i Disput om Sagernes Afgørelse, ikke mindst i de mange delikate Anliggender, som hørte under Tamperrettens Virkefelt. Mest bemærkelsesværdig er en Strid, som opstod i 1734 og florerede i mange Aar derefter. I 1734 udgik Forordningen om Ægteskabsløftets Gyldighed, hvori staar de velkendte Ord, at som Ægteskabsløfte skal ej anses løse Ord eller Kærlighedsbreve, men at Bevis skal føres paa en vis lovbestemt Maade. Straks ved Forordningens Fremkomst kom Professorerne i Strid om dens Fortolkning, idet Majoriteten mente, at man kunde paalægge Partsed som før, medens Minoriteten, hvortil Holberg hørte, ikke vilde tilstede Partsed eller i hvert Fald vilde have den formuleret paa en anden Maade end Majoriteten. Dette synes at have givet Anledning til en bevæget Votering. I Protokollen hedder det om en af Minoritetens Repræsentanter, Professor Christian Thestrup, at han forlod Retten under Protest mod Dommen (*abiit cum protestatione contra hanc sententiam*). Holberg, som ogsaa var i Minoritet, men var en mere koldsindig Mand, der ikke havde for Vane at larme med Dørene, blev siddende og dikterede sin Dissens til Protokollen, hvor det hedder, at »Assessor Holbergius exciperede sig fra denne Dom, idet han holdt for, at Citanten kunde purgere sig med Ed, aleeniste saaledes, etc.« . . . , hvorefter følger en kortfattet Redegørelse for, hvorledes han tænkte sig Formuleringen. Striden fortsættes mange Aar igennem, og saa ofte samme Problem rejses, ser man Assessor Holbergius »excipere sig fra Dommen« og henholde sig til sin Votering af 1734. Men dette nøjes han ogsaa med; den dramatiske Sorti overlader han andre. Saaledes i 1737, da det atter var galt fat med den førømtalte

Ed og en af hans Kolleger, Prof. Buchwaldt, »forlod Retten, fordi han ej var af samme Mening som Dommen«.

Af denne Domstol var Holberg et ret flittigt Medlem, dog ikke af de aller flittigste. Konsistorium talte saa mange Medlemmer, at de langtfra behøvede at møde allesammen for at gøre Retten beslutningsdygtig. Men det synes dog at have været Skik og Brug, at der mødte saa mange som muligt, og der er Professorer, hvis Navne forekommer permanent i Protokollen. Hertil hører ikke Holberg. Han hører snarere til en Gruppe af Professorer, der fra Tid til anden, somme Tider i længere Perioder, holder sig borte, og som, naar de møder i Retten, ikke altid er tilstede, naar Retten sættes, men først kommer lidt højere op paa Dagen, naar de første Sager har været foretaget. Dette fremgaar af Protokollerne, der, efterhaanden som Assessorerne møder, nøjagtig anfører: Nu tiltraadte Professor eller Assessor N. N. (f. Eks. accessit Assessor Holbergius). At Holberg ikke altid mødte i Retten og ikke sjældent mødte, efter at Retten var sat, er det værd at fremhæve, thi naar man dertil føjer det Faktum, at Holberg saa godt som ikke selv omtaler sin Virksomhed i Retten, synes det berettiget at slutte, at han ikke har anset denne Gerning for den vigtigste Opgave her i Livet og heller ikke for den kæreste. Det var en Virksomhed, der sikkert betød et byrdefuldt Tillæg til Professorernes videnskabelige Gerning ved Universitetet, og antagelig har Holberg derfor følt Hvervet som en ukærkommen Forstyrrelse i sine Studier og med sin »uovervindelige Afsky for Rettergang« i det hele næppe følt sig knyttet dertil. Dog hindrede dette ikke, at han var et lige saa flittigt Medlem af Retten som de fleste andre Professorer; endnu efter at han er blevet Kvæstor og er fritaget for sine akademiske Pligter iøvrigt, møder han hyppigt i Retten, dog mindre maaske i Tamperretten end i den akademiske. Hans Navn forekommer sidste Gang i Protokollen for 1750. Det drejer sig altsaa om en Virksomhed gennem 30 Aar.

Ved Siden af dette dømmende Hverv havde Holberg ogsaa et Embede af administrativ Art, nemlig som Kvæstor eller, som det den Gang hed: Universitetets Rentemester, hvortil han udnævntes i 1737. Paa den Tid var Kvæsturen et selvstændigt Embede, adskilt fra Konsistorium og blev besat ved kgl. Udnævnelse. Det hedder i hans Beskikkelsesbrev, at han vil have at bestyre Kvæsturen sammen med sine øvrige Charger og Embeder. Men dette var blot den dengang gængse Formular. I Virkeligheden blev han efter sin Ud-

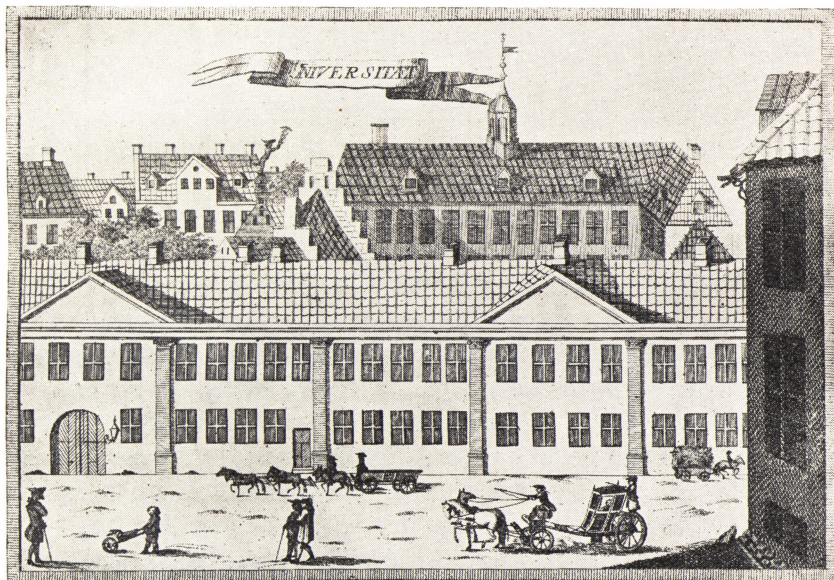
nævnelser til Kvæstor fritaget for at holde Forelæsninger mod at sørge for, at de blev udført af andre.

Der var intet mærkværdigt i, at det overdroges Holberg at bestride Embedet som Universitetets Kvæstor; han maatte snarest anses for selvskreven til denne Post, saadan som Forholdene den Gang var ved Universitetet. Man maa huske paa, at Holberg havde forstaaet selv at skabe sig en betydelig Formue, og man bør ikke forestille sig, at Rigdommen er blevet til paa den Maade, at Holberg har siddet hjemme i sit Studerekammer og skrevet den sammen. Han har antagelig tjent en Del ved sine Skrifter, men at Formuen blev saa anselig, skyldtes dog fremfor alt heldige Pengeanbringelser. Holberg havde Interesse for Penge og Forstand paa Penge og disses Anbringelse, og det var denne finansielle Indsigt, man gjorde frugtbringende ved at overdrage ham Kvæsturen.

Som Kvæstor fungerede han fra 1737 til 1751 og var altsaa i 14 Aar den øverste Administrator af Universitetets store Økonomi. Selv ejede han ikke saa lidt Jord, og naar man dertil føjer Universitetets meget store Besiddelser, tør man paastaa, at Holberg gennem mange Aar har administreret en af de største samlede Jordbesiddelser her i Landet. Alene Universitetets Landgods udgjorde den Gang vistnok rigelig 4000 Tdr. Hartkorn; til Sammenligning tjener, at f. Eks. Grevskabet Langeland paa samme Tid kunde anslaaes til lidt over 2000 Tdr. Det var i sin Egenskab af Administrator af disse Besiddelser, at Holberg især lærte at trækkes med Lov og Ret, som man siger. Til en Begyndelse tænkte han sig, at man ved Filosofi og Ræsonnementer kunde komme til en Ordning med de mange genstridige Bønder, Ridefogeder og Forpagtere, som han havde med at gøre baade som privat Godsejer og som Kvæstor. Men inden længe mente han at have gjort den Erfaring, at »sligt snarere irriterer Folk paa Landet«, og at der maatte andre Midler til: »Naar jeg er i Staden er jeg Filosof, men naar jeg er paa Landet, er jeg en væbnet Kriger; jeg henter mine Vaaben hos Justinian og ikke hos Seneca.« Dog selv med Justinians Vaaben undgik han ikke mange Fortrædeligheder, Vanheld i Processer og anden Ufred. Herfra henter han ogsaa Stof til gentagne Klager rundt om i Epistlerne, der i det hele kun afmaler Byrderne ved Kvæsturen.

Imidlertid er der bortset fra Epistlerne bevaret adskillige Aktstykker, som belyser Holbergs Virksomhed i Kvæsturen og klart viser, at der i denne Tornekrans ogsaa var flettet mange Laurbær.

Af Universitetets Mænd betragtedes Kvæstor Holberg som en stor Kapacitet, man ubetinget ønskede at holde fast ved Embedet, hvilket ikke mindst fremgaar af det Besvær, Holberg havde med at komme løs fra Hvervet, uagtet han i Længden ikke brød sig om det. Thi hvor meget Anlæg han end havde for en saadan Administration, og trods al Interesse for Pengesager, blev dette dog aldrig hans Til-

Københavns Universitet paa Holbergs Tid.

værelses Indhold. Livets bedste Sysler fandt han i Bogen og Pen-
nen. Derfor kommer han saa ofte i sine Epistler tilbage til den For-
styrrelse, hans Studier lider ved Kvæsturen, »der tvinger mig til at
tilbringe hele Dage med kedsommelige Forretninger«, og i 1748
driver Ulysten ham til at forlange sin Afsked. Men det gik ikke saa
nemt. Hans Kolleger beder ham indtrængende om at blive; han er-
klæres at være den, der havde bragt Universitetets Finanser fuld-
kommen paa Fode, og hædres med Tilnavnet Optimus Quæstor. Man
vil maaske mene, at dette blot var høflige Talemaader overfor den
den Gang allerede navnkundige Kollega, men det forholder sig næp-
pe saaledes. Hvis det ikke havde været oprigtig ment, havde man
sikkert ikke søgt at holde ham fast. Kvæsturen var lønnet med et

Honorar, som nok kunde friste Konkurrenter til at tage Holberg paa Ordet, naar han selv udtalte Ønske om at forlade Posten. Summen udgjorde 200 Daler, hvorfor det maaske nu kunde synes, at Fristelsen dog ikke har været videre stor. Men efter Datidens Pengeværdi var 200 Daler i Virkeligheden et særdeles behageligt Tillæg til en fattig Professorgage, og selv om Beløbet ikke betød noget videre for Holberg som velhavende Mand, ser man bedst senere hen da Holberg endelig fratraadte, hvilken Rolle de samme 200 Daler har spillet i andres Overvejelser.

Endnu nogle Aar maatte Holberg da holde ud i sit Embede. Men Alder og Skrøbelighed, som han allerede havde paaberaabt sig ved sin Afskedsbegæring i 1748, gjorde sig efterhaanden stærkere gældende, og hans Administration slappedes nu betydeligt, som det kan ses af de Omstændigheder, der ledsagede hans Afgang fra Universitetet. Da han i 1751 skulde aflægge Regnskab, indsendte han under eet 3 Regnskaber over Indtægt og Udgift, altsaa havde han i 3 Aar ikke aflagt Kasseregnskab, og visse andre Opgørelser saasom Kapitalregnskab var snarere ældre endnu. Hele denne Dynge sendte han paa een Gang til Konsistorium, som heholdt den i nogle Uger for at revidere den, hvad egentlig ikke var mærkeligt, eftersom Holberg selv havde været omtrent lige saa mange Aar om Udarbejdelsen. Men stærkt fortørnet skrev han til Konsistorium og forlangte at vide, hvad dette skulde betyde; han »haabede dog, man vilde lade ham passere for en hæderlig Mand«, og samtidig gav han tilkende, at han nu ikke længere ønskede at være Kvæstor. Atter gjordes Anstrengelser for at holde paa ham. Forhandling optoges, og et meget stort Flertal af Konsistorium udtalte, at man meget haabede at Sagen kunde ordnes, og at Baronens vilde blive i sit Embede. Men det vilde Baronens ikke; han erklærede, at hans Beslutning ikke var taget i Overilelse, men med Overlæg. »Mange have holdt for, at jeg har holdt længere ud, end jeg burde, og Consistorium er ikke tjent med en gammel Krøbling. Ellers takker jeg de gode Herrer for deres hidindtil beviste Affection og Assistance«. Derved maatte det blive. Holberg viste ved sin Afgang den Forstaaelse af Universitetets Interesser at modsætte sig en Tanke, som var oppe om at nedlægge Kvæstorembudet som selvstændig Post ved at lade det gaa paa Omgang mellem Rektorerne, saaledes at der vilde komme en ny Kvæstor hvert Aar, hvad naturligvis vilde have ført til Anarki i Universitetets Finanser. Holberg udtaler, at skulde Majoriteten

falde paa en saadan Plan, vilde han højtideligt protestere derimod og fralægge sig enhver Andel i saadan Fortræd. Endvidere beviste han Universitetet den Tjeneste at virke for at finde en duelig Afløser i Embedet. En saadan Mand var i Mellemtiden groet op i Henrik Stampe, som da var Generalprokurør og Professor ved Universitetet. Holberg designerede ham til sin Efterfølger og arbejdede energisk for Sagens Ordning. Stampe skriver, at han er villig til at tage Spørgsmaalet under Overvejelse »af Egard for Baronens Proposition« og samtykker tilsidst i at indtage Holbergs Plads.

Dermed glider Holberg ud af Embedslivet og for saa vidt ogsaa ud af Horisonten for dette Foredrag. Men siden hans Bane paa saa mange Maader har krydset det juridiske Felt, kan man ikke lade være at spørge, om ikke alt dette ogsaa har sat Spor i hans Produktion paa andre Omraader. Og her vil det da navnlig falde i Øjnene, at Holberg i rigt Maal benytter Retsscener som Staffage i sine Komedier, vistnok i højere Grad end nogen anden dansk Forfatter har gjort det. Dog er det saa at sige altid som Skive for Satire eller som Stof til Farce og Parodi. Derfra kendes vistnok kun een Undtagelse, nemlig i »Det lykkelige Skibbrud«. Her alene indrømmer han Retsvæsenet en seriøs Rolle, nemlig i den store Slutningsscene, hvor han lader Dommeren optræde som den Deus ex machina, der løser den dramatiske Konflikt, idet han ved sin retfærdige Dom i Ytringsfrihedens Navn frifinder den noble Skribent Philemon og hænger den spanske Kappe om Skuldrene paa den tarvelige Smædeskriver Rosiflengius. I denne Dommer synes Ludvig Holberg næsten at ville inkarnere sig selv. Men bortset derfra, synes alle øvrige Retsscener idel Løjer og Skæmt. Naar Holberg i saa høj Grad brugte Retsvæsenet som Staffage i sin Digtning, kan man vel heri spore en Paavirkning fra ældre Forbilleder, men i mange Maader har det sin naturlige Forklaring deri, at han her fandt et Stof, han var fuldt fortrolig med. Ogsaa som Satiriker havde han det Princip at grunde sit Forfatterskab paa Studier; en Satiriker burde ikke skrive uden »nøje at have udstuderet, hvad der holdes for ridicult i det menneskelige Køn«. Og Retsvæsenet var netop et Omraade, som han personlig havde studeret; her havde han det rette Greb paa at forme Optrinene og tegne Figurerne, saa de virkede livagtig paa Scenen.

I Valget af det, han parodierer, er han nøje bundet til, hvad man paa den Tid turde vove at bringe paa Brædderne. Som bekendt

handler Holbergs Komedier ikke om Datidens fornemme Folk, Adel og Rangspersoner — det er Borgerskabet, som afgiver Stoffet til dem. Hvis der en enkelt Gang skal drives Gæk med en Adelsmand, kaldes han Don Ranudo og henlægges til Spanien. Lignende Hensyn iagttages overfor Gejstligheden. Præster forekommer aldrig i Holbergs Komedier; hvis Gejstligheden skal holde for, bringes Degnen paa Brædderne. Paa samme Maade sorteres ogsaa Juristerne. De fornemme Embedsmænd saasom Amtmænd, Højesteretsassessorer, Landsdommere eller Kancelliets Embedsmænd kommer aldrig paa Scenen. Det er konstant de samme to Typer af Jurister, der parodieres; Fogeden og Prokuratoren. Og med dette Trekløver: Fogeden, Prokuratoren og Degnen har Holberg stillet sammen, hvad der ogsaa efter Datidens sociale Begreber hørte sammen, et subalternt Element langt nede i Borgerskabets Rækker, udenfor enhver Rangforordning, hvor der var fuldkommen frit Slag.

Sagførerne er dem, der oftest maa lægge Ryg til. Undertiden hedder de Prokuratorer saasom Knud eller Tobias Prokurator, men hyppigst benævnes de Advokater. De optræder snart som virkelige Advokater, snart er det Komedie i Komedien, saaledes at nogen forklæder sig og agerer Advokat, men hvad enten det er det ene eller det andet, er Tegningen af Figuren bestandig den samme: Det er Folk, hvorom det hedder, at de »dræber en med Snak«, og som udmærker sig ved lang og chikanøs Svada, udstyret med mere eller mindre forrykte latinske Citater; naar de har disputeret nogen Tid med hinanden eller med andre tilstedeværende, ender Optrinnet sædvanligt med, at de »faar hinanden i Haarene» og maa »drives paa Porten«. Kort sagt, Prokuratoren er altid Buffo. Dette synes at hænge sammen med, at Holberg i det hele havde en ugunstig Mening om Sagførervæsenet. Efter sin lange Erfaring havde han dannet sig et Begreb om en ideal Retspleje, hvor hver Mand skulde tale sin Sag selv, og naar man saa havde forstandige og oplyste Dommere, var det hans Tro, at alt vilde gaa paa bedste Maade. Hvad han forskellige Steder, f. Eks. i Epistlerne ytrer om Sagførerne, er altid kritisk, undertiden farvet med et barokt Udtryk af Uvilje; saaledes opstiller han i »Verdslig Stat« følgende Definition: »Prokuratorer er en Slags Gevækst, som fremspirer af Chicane og fødes og gødes med Formaliteter«.

Fogederne kommer mindre hyppig for end Advokaterne, men faar ikke nogen mere skaansom Behandling. Stamfaderen til de

Foged-Figurer, Holberg har tegnet for Scenen, findes i »*Peder Paars*« i Birkefogeden paa Anholt, hvis daglige Liv Embedsførelse temmelig udførligt skildres. Vi ser hans Dag forme sig omtrent saaledes: Naar han vaagner om Morgenen, faar han sit Brændevin paa en Stol ved Sengen, hvorpaa han ryger sig en Pibe Tobak og slumrer ind igen en Time eller to; saa opvartes han atter paa Sengen med reven Øllebrød, strækker sig paany hen og sover, til Tallerkerne klirrer i Køkkenet ved Middagstid o. s. fr. Om hans Embedsførelse faar vi at vide, at han ernærer sig som Øens øvrige Beboere kristeligt ved Vrag, hvori han har den største Anpart. Iøvrigt er han helt igennem en taabelig og uvidende Person, hvem en forstyrret gammel Kælling med Lethed kan bilde ind, at Anholt er blevet angrebet af en fjendtlig Stridsmagt udsendt af Tyrken eller Paven. Over denne Model af de fleste Fogeder i Komedien kalkeret, uoplyste, enfoldige Personer, som let sættes til Vægs af Prokuratorerne med de førømtalte latinske Citater. Naar de skal dømme, ved de oftest hverken ud eller ind, saaledes som Byfogeden, der skal dømme i Sagen mellem Mester Gert Westphaler og Øltapperen, men »ikke ved anden Dom, end at Processens Omkostninger ophæves paa begge Sider«.

Med al komisk Overdrivelse virker disse Figurer realistisk, som om der bag dem ligger Selvoplevelse og Studier i aaben Mark. Og samme Følelse fremkaldes ogsaa ved den sikre Maade, hvorpaa Holberg opbygger sine mange Retsscener. De er i sig selv altid morsomme for hvemsomhelst, der har Sans for Komik, men det finere i Parodien forstaas egentlig bedst af den, der selv er Jurist. Selvom det er Parodi, er det klart, at Parodien ikke er skrevet af en Lægmænd. Som typiske Eksempler, plukket ud af den rige Samling, fortjener særlig at fremhæves: Oprinet i »*Peder Paars*«, hvor de skibbrudne konstituerer sig som Domstol for at dømme deres Kok fra Livet; Gudindernes Proces i »*Ulysses*« med den af Paris in optima forma affattede Dom; Slutningsakten af »*Hexeri eller Blind Al-larm*«; Dømfældelsen af »*Gert Westphaler*«; den lille Voterings-scene i »*Plutus*«, hvor man ligefrem fornemmer, at det er Assessor Holbergius fra Tamperetten, som fører Pennen og her fæster sine personlige Minder paa Papiret.

Disse Illustrationer, hentet fra Holbergs Digtning, kan naturligvis ikke belyse Holberg som Jurist. Men de belyser det Faktum, at der i Komedierne og andetsteds kan spores en Indflydelse fra

Holbergs juridiske Skole, at Digteren Holberg ikke er fremmed for Juristen Holberg. Paa tilsvarende Maade kan dette spores i Holbergs videnskabelige Produktion som Moralfilosof og navnlig som Historiker. Naar man ser den Forkærlighed, hvormed Holberg i sine historiske Værker dvæler ved Institutionerne og deres Betydning, ved indviklede Arvefølgeforhold og Traktatbestemmelser, eller f. Eks. i Kirkehistorien ved den kanoniske Rets Regler, er man ikke i Tvivl om at have at gøre med en Forfatter, der er fortrolig med juridisk Tænkning. Men det er ogsaa kun paa denne indirekte Maade, at Juristen kommer frem hos Holberg i hans senere Forfatter-skab. Bortset fra Brevene om Montesquieu, har Holberg i sine senere Aar intet produceret, der strejfer Jurisprudensen, og med Retslivet iøvrigt har han kun den i og for sig løse Forbindelse, der fulgte med de for hans Gerning sekundære Poster som Rentemester og Assessor i Konsistorium. Derfor vilde det være en Overdrivelse at paastaa, at det juridiske Element er noget, som gennemtrænger Holbergs Personlighed og fylder hans Levned. Det er kun et Fragment af Holberg, et Stadium i hans Løbebane, men alligevel et Stadium, som har haft sin Betydning, saa længe det varede, og som ogsaa har afsat letkendelige Spor i det, Holberg senere i sit Liv har frembragt paa andre Omraader.

De Træk, som her er samlet om Holberg som Jurist og Embedsmand, kan ikke gøre Krav paa at indeholde noget væsentlig nyt. Men ved at samle dem, opnaar man at give et Supplement til Holbergs ellers saa velkendte Fysiognomi ved at opfriske visse Træk, som synes i Færd med at viskes ud. Saa meget andet af det, Holberg har skrevet har holdt sig med forbavsende Livskraft, og man har derfor ikke Ret til at klage over, at det, som kun var det sekundære hos ham, nu begynder at glemmes. Dog tør det siges, at de eneste, som ikke kan være bekendt at lade denne Side af Ludvig Holberg gaa aldeles i Glemmebogen, er Juristerne. Holberg gjorde Krav paa at anses for Jurist, og at denne store Skribent, som tæller blandt de ypperste i Norden, selv har ønsket at regnes for en af vore, det bør vi Jurister med Stolthed fremhæve, nu da alle andre kappes om at fejres hans Minde.
